

Adnan Menderes Üniversitesi Hastanesi Personelinin Organ-Doku Bağıışı ve Nakli Hakkındaki Bilgi ve Düşünceleri

The Knowledge and Thoughts of Medical Staff at Adnan Menderes University Hospital About Organ-Tissue Donation and Transplantation

ÖZ

AMAÇ: Organ bağıışı ve nakliyle ilgili sosyal farkındalık dünya çapında önemli bir sağlık sorunudur. Bu konuda sağlık personeli ve öğrencilerinin yeterli bilgisinin olması gerekmektedir. Çalışmada, sağlık personeli ve öğrencilerin bu konudaki bilgi ve düşüncelerinin araştırılması amaçlandı.

GEREÇ ve YÖNTEMLER: Çalışmaya 415 sağlık personeli ve 320 öğrenci katıldı. Veri toplamak için, organ bağıışı ve nakil anketi kullanıldı.

BULGULAR: Katılımcıların yaş ortalaması $25,08 \pm 6,82$ yıl idi. Tüm katılımcıların %43,5'i tıp öğrencileri, %34,8'i hemşireler, %9,7'si hasta bakıcı, %7,6'sı doktorlar ve %4,4'ü temizlik personeliydi. Çalışmaya katılanların %10,3'ünün organ bağıışı kartı vardı ve katılımcıların %44,4'ü organlarını bağıışlamayı kabul etti.

SONUÇ: Sağlık personeli organ bağıışı konusunda net bir görüş ve yeterli bilgiye sahip değildi. Sağlık çalışanlarının farkındalıklarını sağlamak amacıyla, eğitici-bilgilendirici sempozyumların organize edilmesi gerektiği bu çalışmada ortaya konmuştur. İyi bir organizasyon ve takım çalışmasıyla organ vericilerinin sayısının artırılması, organ naklinde arzu edilen hedefe ulaşmayı sağlayacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Tıp öğrencileri, Organ nakli, Beyin ölümü, Bilgi

ABSTRACT

OBJECTIVE: Social consciousness regarding organ donation and transplantation is an important health care problem worldwide. Medical staff and students must have adequate knowledge about this subject. The aim of this study was to investigate the knowledge and thoughts of staff and students about this topic.

MATERIAL and METHODS: A total of 415 medical staff and 320 students participated in the study. The organ donation and transplantation knowledge level survey was used for data collection.

RESULTS: The average age of the participants was 25.08 ± 6.82 years. 43.5% of all participants were medical students, 34.8% were nurses, 9.7% were patient sitters, 7.6% were doctors, and 4.4% were cleaning staff. An organ donation card had been obtained by 10.3% of the study participants and 44.4% of the participants accepted to donate their organs.

CONCLUSION: Health care workers did not have a clear view and sufficient knowledge regarding organ donation. Educational, informative and thought-provoking symposia should be organized to enable comprehensive awareness in health care workers. The desired goal in organ transplantation may be achieved by increasing the number of organ donors and this can only be possible through good organization and teamwork.

KEY WORDS: Medical students, Organ transplantation, Brain death, Knowledge

Ayhan Öznur CİLLİMOĞLU
Sinan YILMAZ
Mustafa OĞURLU

Adnan Menderes Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve
Reanimasyon Anabilim Dalı,
Aydın, Türkiye

Geliş Tarihi : 02.12.2015
Kabul Tarihi : 11.02.2016

Yazışma Adresi:
Sinan YILMAZ
Adnan Menderes Üniversitesi Tıp
Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon
Anabilim Dalı, Aydın, Türkiye
Tel : +90 505 595 43 74
E-posta : dr_snnylmz@hotmail.com

GİRİŞ

Fonksiyonlarını yerine getiremeyen organların sağlamlıya değiştirilme düşüncesi insanların her zaman ilgisini çekmiştir (1). Kişinin kendi iradesi ile tıbbi ölüm sonrası, doku ve organlarının başka hastaların tedavisinde kullanılmasına izin vermesi, organ-doku bağıışı olarak tanımlanmaktadır (2). Beklenen yaşam süresinin uzamasına bağlı, son dönem organ yetmezliği sıklığının artması, organ bağıışını daha da önemli kılmıştır. Transplantasyonun sonuçlarının güzel olması bu işlemin daha yaygın uygulanmasını sağlamıştır (1). Fakat tüm dünyada yetersiz organ bağıışı, organ nakillerinin önünde hala ciddi bir engeldir (3).

Avrupa ülkelerinde organ nakillerinin çoğu kadavradan temin edilirken (4), ülkemizde ise tam tersine %75-80 canlıdan nakiller yapılmaktadır (5). Bu sebeple, nakil sırasında bekleyen hasta sayısı, verici sayısı arasında çok büyük bir uçurum vardır ve bu sorun nakil programlarını oldukça kısıtlamaktadır.

Sağlık çalışanlarının eğitiminde organ nakline gerekli önemin verilmesi, bu konuda yeterli toplumsal bilincin oluşmasında etkili yollardan birisidir (6). Organ bağıışlarını artırmak için, bu konuda bilgi veren sağlık çalışanlarının eğitim düzeyinin ve farkındalığının önemli olduğu gösterilmiştir (3). Bu çalışmada, sağlık eğitimi verilen tıp fakültesi hastanesindeki öğrenci ve sağlık personelinin organ bağıışıyla ilgili bilgi, düşüncelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca toplumu yönlendirecek bu kişilerin, organ bağıışı hakkında farkındalıklarını arttırmak ve konunun gündemde tutulması da amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Çalışma, üniversite yerel etik kurul onayı alındıktan sonra, 01.03.2014 ile 01.06.2014 tarihleri arasında, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim ve Araştırma Hastanesinde yapıldı. Ankete ulaşılan toplam 1707 kişiden 735'i soruları yanıtlamayı kabul etti. Bu kişilerin; 56'sı asistan, 320'si tıp fakültesi öğrencisi (3 ile 6.sınıf), 256'sı hemşire, 71'i hasta bakıcı, 32'si temizlik personeliydi. Ankete başlamadan önce, tüm katılımcılara çalışmanın konusu, amacı ve içeriği hakkında bilgi verildi. Bilgilendirilmiş onam formları alındı. Katılımcılara bu işlemin bir sınav olmadığı, verilerin tamamının bilimsel çalışma için kullanılacağı ve yanıtların hiçbir şekilde mesleki yaşamlarını etkilemeyeceği belirtildi. Bu kişilere yaş, cinsiyet, çalıştığı alanı içeren "Organ bağıışı ve nakli bilgi düzeyi anketi" başlığı altında toplam 24 soru yöneltildi (Ek 1). Anketin 6 sorusu demografik, 8 sorusu bilgi ölçme, 4 sorusu bireysel deneyimleri değerlendirme ve 2 sorusu da davranışları ölçmeyle ilgiliydi. Demografik sorular (S1-6) yaş, cinsiyet, meslek, yaşanılan yer ve ailenin gelir durumu hakkındaydı. Bilgi ölçme soruları; (S7-14), basit tanımlar, nakil yapılan organlar, nakil bekleme listesi ve şu anki organ nakil sistemiyle ilgiliydi. Bireysel deneyimler (S15-18); kendisi veya ailesinin yakınlarından elde ettiği deneyimler idi. Son sorular (S19-20) kendisine organ naklini kabul etmesi, yakınının organlarını bağıışlaması ve organ vericisi olarak kayıt

sistemine neden yazılmadığıyla ilgiliydi. Rastgele seçilmiş 15 tıp fakültesi öğrencisi üzerinden anket formu ön değerlendirmesi yapıldı. Yaklaşık tamamlama süresi hesap edildi ve sorularla ilgili sıkıntılar giderildi. Ön değerlendirme yapılan tıp fakültesi öğrencileri çalışmaya dahil edilmedi.

İstatistiksel Yöntem

Tanımlayıcı istatistikler; sıklık (n), yüzde (%) ve ortalama±standart sapma olarak gösterildi. Değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare testi kullanıldı. Lojistik regresyon analizi ile organ bağıışında bulunma kararını etkileyen etmenler araştırıldı. İstatistiksel değerlendirmelerde anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ kullanıldı.

BULGULAR

Tablo I'de katılımcıların demografik verileri görülmektedir. Çalışmaya 451'i (%61,4) kadın, toplam 735 kişi katıldı. Katılımcıların yaş ortalaması $25,08\pm6,82$ saptandı. Anketi yanıtlamayı kabul edenlerin; en fazla tıp fakültesi öğrencisi (%43,5) ve ikinci sırada hemşireler (%34,8) olduğu saptandı. Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde; çalışmaya katılanların en fazla (%59,7) lisans mezunu olduğu görüldü. Ayrıca katılımcıların %68'inin şehir merkezinde yaşadığı ve aylık gelir düzeyinin %33,5'inde 3000 TL ve üzeri olduğu da saptandı.

Ankette organ bağıışına ilişkin katılımcıların yeterli bilgiye sahip olup olmadığı sorgulandığında, %50,2'si "evet" yanıtını verdi. En fazla asistanların bu cevabı verdiği görüldü ($p=0,001$).

Tablo I: Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özellikleri.

	n (%)
Cinsiyet	
Kadın	451 (61,4)
Erkek	284 (38,6)
Meslek	
Temizlik personeli	32 (4,4)
Hasta bakıcı	71 (9,7)
Tıp Fakültesi öğrencisi	320 (43,6)
Hemşire	256 (34,8)
Asistan	56 (7,6)
Öğrenim durumu	
İlköğretim	37 (5)
Lise	175 (23,8)
Önlisans	84 (11,4)
Lisans	439 (59,7)
Aylık geliri	
0-1000 TL	100 (13,6)
1001-2000 TL	191 (26)
2001-3000TL	198 (26,9)
3000 TL ve üzeri	246 (33,5)

“Organ bağışı hakkında ilk bilgiyi nereden aldınız?” sorusuna, ankete katılanların %31,7’si ders kitapları ve seminerlerden, % 25,9’u çevreden, %25’i televizyondan, %7,9 diğer, %6,5’i internetten ve %3’ü organ bağış merkezinden cevabını verdi.

Asistan ve hemşirelerin en fazla ders kitapları ve seminerleri (%55,4 ve % 46,9), tıp fakültesi öğrencisi ve hasta bakıcıların (%33,1 ve %33,8) çevreyi, temizlik personelinin ise (%53,1) televizyon yanıtını tercih ettiği görüldü ($p<0,001$) (Tablo II).

Tablo II: Sağlık personelinin organ bağışı hakkındaki bilgi, düşünce ve deneyimleri.

	Temizlik Personeli (n=32)	Hasta Bakıcı (n=71)	Öğrenci (n=320)	Hemşire (n=256)	Asistan (n=56)	P
7) Organ bağışı hakkında yeterli bilginiz var mı?(%)						
□ Evet	31,3	39,4	46,9	55,1	73,2	0,001
□ Hayır	68,8	60,6	53,1	44,9	26,8	
8) Organ bağışı hakkında ilk bilgiyi nereden aldınız? (%)						
□ İnternet	0	11,3	5,9	7,4	5,4	0,001
□ TV	53,1	31	26,6	19,1	19,6	
□ Ders kitabı-Seminer	9,4	7	23,1	46,9	55,4	
□ Organ bağışı merkezi	3,1	8,5	2,5	2,7	0	
□ Çevre	15,6	33,8	33,1	18,1	12,5	
□ Diğer	18,8	8,5	8,8	5,5	7,1	
9) Ülkemizde yapılan nakiller nereden elde edilmektedir? (%)						
□ Kadavra	6,7	11,7	9	11,2	4,3	0,001
□ Canlı	16,7	22,9	23,3	18	4,3	
□ Her ikisi	30	25,7	51,6	61,4	89,4	
□ Bilmiyorum	46,7	40	16,1	9,4	2,1	
10) Sizce organ bağışı için doku uyumu gerekli midir? (%)						
□ Evet	87,5	81,7	92,8	91,4	82,1	0,002
□ Hayır	6,3	8,5	5,3	6,6	16,1	
□ Fikrim yok	6,3	9,9	1,9	2	1,8	
11) Daha önceden organ bağışı talebinde bulunmamış bir kişiden hangi şartlarda organ nakli gerçekleştirilebilir? (%)						
□ I. Dereceden iki yakınının onayı	53,1	54,9	69,4	73,4	75	0,008
□ Beyin ölümünü gerçekleşmesi	43,8	36,6	40,3	36,7	53,6	>0,05
□ Yoğun bakımda yatması	0	0	1,3	1,2	1,8	>0,05
□ Suni solunum cihazına bağlı olması	0	0	1,9	2,3	3,6	>0,05
□ Doktorun onay vermesi	15,6	9,9	10,3	9,8	10,7	>0,05
□ Diğer	3,1	5,6	5,3	3,5	3,6	>0,05
12) Hangi organ bağışlanabilir? (%)						
□ Kalp	81,3	87,3	92,5	97,7	98,2	0,001
□ Akciğer	68,8	69	84,4	79,7	94,6	0,001
□ Karaciğer	71,9	77,5	94,1	95,3	98,2	0,001
□ Kornea	62,5	70,4	90	95,3	98,2	0,001
□ Böbrek	87,5	91,5	97,2	98	98,2	0,003
13) Beyin ölümü kararını vermek için hangi doktorların onayı gerekir? (%)						
□ Nöroloji Uzmanı	56,3	47,9	67,8	64,1	91,1	0,001
□ Yoğun Bakım Uzmanı	21,9	31	40,3	33,6	50	0,026
□ Beyin Cerrahi Uzmanı	37,5	39,4	52,5	48	64,3	0,027
□ Anesteziyoloji Uzmanı	46,9	49,3	35,3	64,8	92,9	0,001

Tablo II devamı

14) Beyin ölümü yasal mıdır? (%)						
☐ Evet	75	64,8	72,3	78,6	70,5	>0,05
☐ Hayır	25	35,2	27,7	21,4	29,5	
15) Organ bağışında bulundunuz mu ya da bulunmayı düşünüyor musunuz? (%)						
☐ Evet	28,1	26,8	48,1	43,4	58,9	0,002
☐ Hayır	25	29,6	21,3	28,5	21,4	
☐ Bilmiyorum	46,9	43,7	30,6	28,1	19,6	
16) Organ bağış kartınız var mı? (%)						
☐ Evet	6,3	1,4	12,8	9	16,1	0,024
☐ Hayır	93,8	98,6	87,2	91	83,9	
17) Akrabanızda, yakın çevrenizde organ bağışında bulunan var mı? (%)						
☐ Evet	18,8	8,5	19,1	16	14,3	>0,05
☐ Hayır	62,6	60,6	50	59	62,5	
☐ Bilmiyorum	18,8	31	30	25	23,2	
18) Organ nakli yapılmış birini tanıyor musunuz? (%)						
☐ Evet	28,1	22,5	20,9	36,7	53,6	0,001
☐ Hayır	71,9	77,5	79,1	63,3	46,4	
19) Kendinize organ nakli yapılmasını kabul eder misiniz? (%)						
☐ Evet	53,1	70,4	79,7	69,6	74,7	0,003
☐ Hayır	6,3	7	4,1	5,5	5,4	
☐ Kararsızım	40,6	22,5	16,3	25	7,1	
20) Organ bağışı yapmak istememe en önemli nedeni nedir? (%)						
☐ Nedeni yok	21,9	35,2	14,7	18	19,6	0,002
☐ Dini inancım gereği	15,6	21,1	12,5	11,3	3,6	0,048
☐ Vücut bütünlüğüm bozulacağı düşüncesi	9,4	4,2	12,5	5,9	7,1	0,037
☐ Yeterli bilgim olmadığından, düşünmedim	18,8	26,8	17,2	14,8	8,9	>0,05
☐ Organımın istemediğim insanlara verilecek olması düşüncesi	6,3	8,5	5,9	4,3	5,4	>0,05
☐ Organlarımı almak için ölüm kararımın erken verilecek olması	9,4	14,1	17,8	21,1	5,4	0,038
☐ Organ mafyası ile ilgili endişelerim	15,6	14,1	10,3	12,5	5,4	>0,05

“Sizce ülkemizde nakil yapılan organlar nasıl temin edilir?” sorusuna tüm katılımcıların yarısından fazlası (%55,1) “her ikisi”, %19,3 “canlı”, %15,6 “bilmiyorum” ve % 9,9 “kadavra”cevabını verdi. Her ikisi cevabı, en yüksek oranda (% 89,4) araştırma görevlileri tarafından verildi (p=0,001) (Tablo II).

“Doku uyumu olması gerekli midir?” sorusuna da çalışmaya katılanların neredeyse tamamı (%90,2) “evet” yanıtını verdi. Tıp fakültesi öğrencilerinin gruplar içinde en fazla evet yanıtını verdiği saptandı (p=0,002, Tablo II).

“Daha önceden organ bağışı talebinde bulunmamış bir kişiden hangi şartlarda organ nakli gerçekleştirilebilir?” sorusuna, “birinci derece iki yakının onayı olması gerektiği” %69,1, “beyin ölümü gerçekleşmesi gerektiği” %39,9 ve “doktor onayı” %10,3, “diğer” %4,5 ve “yoğun bakımda yatması” %1,9 oranında işaretlendi. Meslek gruplarının tamamında, en fazla

birinci dereceden iki yakının onayı gerektiği işaretlendi. Beyin ölümü cevabı en fazla asistanlar (%53,6) tarafından verilmesine rağmen, gruplar arasında farklılık saptanmadı (Tablo I). Ayrıca eğitim düzeyine göre de beyin ölümü cevabı farklı bulunmadı (p=0,432).

“Hangi organlar bağışlanabilir?” sorusuna en fazla sırasıyla böbrek (%93,7), kalp (%92,2), karaciğer (%89,4) ve kornea (%81,4) yanıtları verildi. (Tablo II).

Katılımcıların %70,5’i beyin ölümü kararının yasal olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce için, mesleklerle göre farklılık saptanmadı (p=0,378) (Şekil 1). Beyin ölümü kararı verebilecek doktorlar için; birinci sırada (%65,9) nöroloji uzmanı, ikinci sırada (%51,8) anestezi uzmanı, üçüncü sırada (%49,9) beyin cerrahi uzmanı ve son olarak (%37) yoğun bakım uzmanı cevapları işaretlendi.

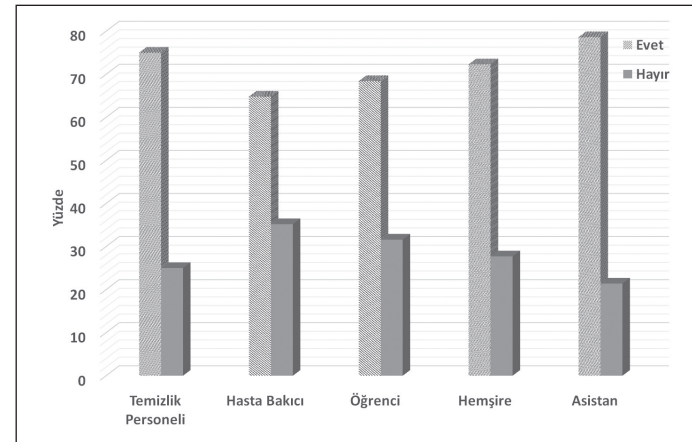
Organ bağışında bulundunuz mu ya da bulunmayı düşünür müsünüz?” sorusu %44,4 (n=326) “evet”, %24,8 (n=182) “hayır” ve %30,9 (n=227) “fikrim yok” olarak yanıtladı. Organ bağışında bulunduğunu söyleyenler içinde en fazla %47,2 (n=154) tıp fakültesi öğrencisinin ve en az da % 2,8 (n=9) temizlik personelinin yer aldığı saptandı (p=0,002). Asistanların, meslek grupları içinde en fazla bağışta bulunduğu görüldü (p=0,002) (Şekil 2A). Ayrıca organ bağışı hakkında yeterli bilgisi olduğunu söyleyen 370 katılımcının %54,6’sı, organ bağışında bulunduğunu söyledi (p=0,001). “Bağışta bulundunuz mu?” sorusunun, lojistik regresyon modelinde duyarlılığı %39, özgüllük %89 ve doğruluk oranı %71,1 saptandı. Organ bağışında bulunmak istememe nedenleri içinde ilk sıralarda ölüm kararının erken verilecek olması (OR, 0,439) ve organ mafyası (OR, 0,418) korkusu yer almaktadır. (Tablo III). Eğitim durumlarına göre; en yüksek ön lisans (%76,7) ve en düşükte ilköğretim (%46,7) grubunda organ bağışlandığı saptandı (p<0,01). Organ bağışında bulunduğunu söyleyenlerin; en fazla bilgiyi (%36,8) ders kitapları ve seminerlerden elde ettiği saptandı (p=0,031).

Tüm katılımcılardan sadece %10,3’ünün organ bağış kartına sahip olduğu saptandı. Bağış kartı olanların içinde; en fazla tıp fakültesi öğrencilerinin (%53,9) yer aldığı görüldü. Bağış kartı olup olmamasına göre grup içi değerlendirmede ise, en fazla asistanların sahip olduğu görüldü ikinci sırada hemşireler (%30,3) ve üçüncü olarak asistanlar (%11,8) yer almaktaydı. (p=0,024, Şekil 2B). Organ bağışı hakkında yeterli bilgisi olduğunu söyleyen 370 katılımcının, sadece %17,3’ünün bağış kartı vardı (p=0,001).

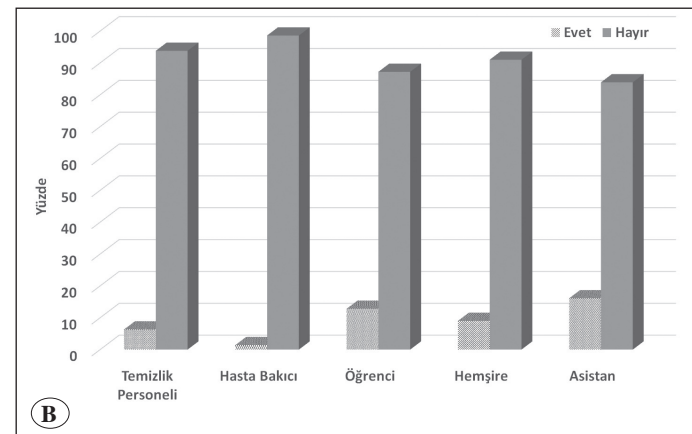
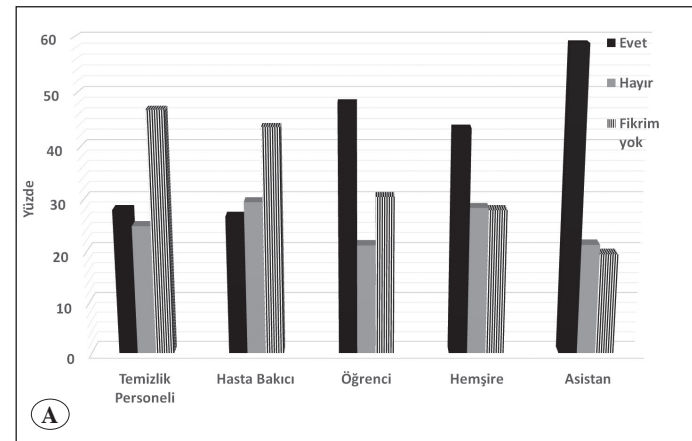
Akraba ya da çevresinde organ bağışında bulunma, tüm katılımcıların sadece %16,6’sında (n=122) mevcuttu. Bu soru için meslek grupları arasında farklılık saptanmadı (p=0,190) (Tablo II).

Katılımcıların %29,4’ü organ nakli yapılmış birini tanıyordu. En fazla (%53,6) asistanlar nakil yapılmış birini tanıyordu (p=0,001) (Tablo II). Kendisine veya yakınına organ

nakli yapılmasını tüm katılımcıların %74,2’si kabul ederken, %5 kabul etmedi ve %20,3’ü kararsız olduğunu söyledi. Kendisine veya yakınına organ nakli yapılmasını kabul eden 549 katılımcının, 296’sı (%53,9) organ bağışında bulunmayı da kabul etti (p=0,001).

Şekil 1: Meslek gruplarına göre beyin ölümünün yasallığı.

Şekil 2: A) Meslek gruplarına göre organ bağışında bulunmayı düşünme veya bağışta bulunma, B) Meslek gruplarına göre bağış kartına sahip olma.

Tablo III: “Bağışta bulundunuz mu” sorusuna etkili olan cevapların lojistik regresyon modelinde değerlendirilmesi.

Cevaplar	Odds Ratio	p Değeri	95% CI
Neden belirtmeme	0,183	<0,001	0,106-0,316
Dini inanç gereği	0,196	<0,001	0,102-0,379
Vücut bütünlüğünün bozulması	0,203	<0,001	0,091-0,453
Yeterli bilgisi olmama	0,270	<0,001	0,138-0,526
Ölüm kararının erken verilmesi	0,439	0,005	0,246-0,785
Organ mafyası	0,418	0,007	0,222-0,785

Organ bağışında bulunmak istememe nedenleri incelendiğinde; ilk üç sırada “neden belirtmeksizin” (%18,5), ikinci sırada “organları almak için ölüm kararının erken verilecek olması” (%17,3) ve üçüncü sırada da “konuya ilişkin yeterli bilgisi olmaması” (%16,7) yer almaktaydı.

TARTIŞMA

Doku ve organ nakli, ülkelerin sağlık alanındaki ilerleme düzeyini gösteren en önemli verilerden biridir. Bu konuda bilgi veren sağlık çalışanlarının, organ bağışlayacak ailelerin kararını pozitif yönde etkilediği bilinmektedir (6). Sonuçta organ bağışını arttırmak için, sağlık çalışanlarının organ bağışı ve transplantasyon konusunda bilgilerinin artırılması gerekmektedir (1,6). Bu anket çalışmasında; Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi sağlık personelinin %50,2’sinin organ bağışı hakkında bilgisinin olduğu, ancak %89,7’sinin organ bağış kartının olmadığı saptandı.

Eğitimin organ nakli ve bağışını önemli derecede etkilediği gösterilmiştir (1,6). 1136 öğrencide yapılan geniş kapsamlı bir çalışmada; yüksek eğitim düzeyinin, daha fazla bilgi ve organ naklinde pozitif davranışla ilgili olduğu gösterilmiştir (7). Literatüre benzer olarak çalışmamızda da, organ bağışında bulunduğunu söyleyenlerin %64,1’inin lisans grubu olduğu görüldü (p=0,01). Bu sonuca ilişkin olarak; toplumun eğitim düzeyinin artırılmasıyla beraber, organ bağış sayılarının da artacağını düşünüyoruz.

Sağlık personeli ve tıp fakültesi öğrencilerinin katıldığı bir çalışmada, katılımcıların 41,5’i organ nakli hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını belirtmişler (2). Benzer olarak çalışmamızda da %50,2 katılımcı yeterli bilgisi olduğunu ifade etti. Bu kişilerin yaklaşık yarısı organ bağışında bulunmuş veya bulunmayı düşünürken, sadece %17,3’ünün de bağış kartı vardı (p=0,001). Çalışmamızda katılımcıların bilgilerinin evet-hayır olarak sorgulanması bilgi düzeyinin yüksek görünmesine neden olsa da, organ nakil kartına sahip olanların az olması yeterli bilgi düzeyinin olmadığını göstermektedir.

Tıp fakültesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmada organ nakli hakkında bilginin ders kitapları- seminerlerden (% 42,7), sağlık yüksekokulu öğrencilerinde ise radyo ve televizyondan (%46,9) elde edildiği bildirilmiştir (2,8). Benzer olarak, çalışmamızda tüm katılımcıların %31,7’sinin, gruplara göre asistan (%55,4) ve hemşirelerin (%46,9) bilgiyi en fazla ders kitapları ve seminerlerden öğrendiğini saptadık. Tıp fakültesi ve yardımcı sağlık personeli ders programlarında, organ bağışı ve nakil ile ilgili konulara daha fazla yer verilmesi, farkındalığı arttırmada katkı sağlayacaktır.

Organ nakil merkezi olan bir üniversite hastanesi öğrencilerinde yapılan bir çalışmada; nakil yapılan organların temini %46,8 kadavra, %29,4 canlı donör, %5,8 her ikisi, %17 fikrim yok olarak saptanmıştır (2). Nakil yapılmayan üniversite hastanemizde ise, kadavradan cevabı %9,9 saptandı.

Sonuçta nakil yapılan ve yapılmayan iki üniversite hastanesi arasındaki kadavradan cevabının ne kadar farklı olduğu görüldü. Kadavradan organ teminindeki yetersizlik, tüm dünyada çözüm yolları araştırılan bir sorundur. Bu durum organ nakillerinin önünde çok önemli bir engeldir. Ülkemizde kadavradan organ bağışının Avrupa ülkelerine göre düşük olması, bu sorunun üzerinde daha fazla çalışmamız gerektiğini göstermektedir.

Organ bağışı talebinde bulunmamış kişiden organ nakli gerçekleştirmek için gerekli şartları araştıran bir çalışmada; katılımcıların %47,4’ü 1. derece iki yakının onayı, %37,8’i ise beyin ölümünün gerçekleşmesi cevabını vermiştir (9). Birinci derece yakının onayı çalışmamızda daha fazla belirtilirken, beyin ölümü cevabı benzer oranlarda saptandı. Ayrıca beyin ölümü yanıtının; eğitim durumu ve klinik deneyimle ilgisi olmadığını gördük. Brezilya’da yapılan bir çalışmada, beyin ölümüyle ilgili bilginin eğitim sonrası arttığı bildirilmesine rağmen, doktorların %59,3’ünün, yoğun bakım uzmanlarının ise %19,5’nin beyin ölümü kriterlerini eğitim sonrası hâlâ bilmediği belirtilmiştir (1). Beyin ölümünün daha düşük oranlarda bildirilmesi, insanların bu konuda bilgilerinin yeterli olmadığını göstermektedir. Bu sonuç organ bağışı ve nakliyle ilgili toplumdaki birçok gerçek dışı inanışlara neden olmaktadır. Bu nedenle akıllarda soru işaretleri kalmaması için, beyin ölümü topluma çok iyi anlatılmalıdır.

Ülkemizde ve dünyada en fazla nakil yapılan organlar böbrek, kalp, karaciğer olarak bildirilmiştir (9-11). Biz de çalışmamızda uluslararası literatüre benzer sonuçlar bulduk. Sağlık personelinin, tıp fakültesi öğrencilerinin ve doktorların sık nakil yapılan organlarla ilgili bilgilerinin iyi olduğunu düşünüyoruz. Organ bağışında “insanların aklındaki ben ölmeden organlarım alınacak” yanlış fikrini düzeltmede, beyin ölümünün bilinmesi önemli rol oynayacaktır. Bu konuyla ilgili dünyanın farklı bölgelerinden farklı sonuçlar bildirilmiştir. Amerika’da yapılan bir çalışmada, Tıp fakültesi öğrencilerinde (%27) ve İspanya’da 3. basamak hastanelerde çalışan yardımcı sağlık personelinde ise (%30) oranında, katılımcıların beyin ölümü hakkında bilgileri olduğu saptanmıştır (12,13). Hastanemiz nakil yapılmayan bir üniversite hastanesi olmasına rağmen, katılımcıların %70,5’i beyin ölümünü yasal olarak değerlendirdi. Tüm dünyada halka beyin ölümünün anlatılması ve yasal bir ölüm olduğuyla ilgili bilgi verilmesi gerekmektedir.

Kişilerin kendisinin organ bağışında bulunup bulunmadığıyla ilgili, ülkemizden yapılan çeşitli çalışmalarda %21, %46,6, %60,9 gibi farklı oranlar bildirilmiştir (9, 14-15). Çalışmamızda ise katılımcıların %44,4’ünün organ bağışında bulunduğunu veya bulunmayı düşündüğünü saptadık. Bağış oranlarını arttırmak için, eğitim müfredatlarında teorik ders yanında hastaların takip ve tedavisinin yapıldığı uygulamalara da benzer oranda yer verilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Organ bağış kartına sahip olma çeşitli çalışmalarda, %1,8 ile 22,9 gibi oldukça geniş bir aralıkta bildirilmiştir. Ayrıca

bu çalışmalarda tıp fakültesi öğrencilerinin transplantasyon ünitesinde çalışanlara göre daha düşük oranlarda bağış kartı olduğu da bildirilmiştir (2,5,6,16). Hastanemizde organ nakli yapılmıyor olmasına rağmen, tüm katılımcıların %10,3'ünün bağış kartı vardı. Ayrıca bağış kartı olanlar içinde ilk sırada tıp fakültesi öğrencileri ve ikinci sırada da hemşireler yer almaktaydı. Öğrencilerde eğitimin, hemşirelerde ise yoğun bakım-ameliyathane gibi sorunlu hastalarla yakın iletişim halinde olmanın, bağış kararını vermede oldukça etkili olduğunu düşünüyoruz.

Akrabalarında ya da yakın çevresinde organ bağışında bulunma bazı çalışmalarda %7,5-%8 oranında bildirilmiştir (9,14). Çalışmamızda bu oran daha yüksek (%16,6) saptandı. Ayrıca katılımcıların üçte biri organ nakli yapılmış birini tanımaktaydı. Kişilerin akraba veya yakın çevresinde organ bağışında bulunan bireylerin olması, organ bağışındaki deneyimleri gözlemek ve empati kurmak açısından önemli olduğunu düşünüyoruz.

İspanya'da üçüncü basamak hastanelerde çalışan sağlık personellerinde yapılan başka bir çalışmada organ bağışını en fazla destekleyen grubun doktorlar olduğu saptanmıştır (17). Ayrıca Brezilya'dan yapılan başka bir çalışmada, genç doktorların organlarını bağışlamak için istekli oldukları, fakat klinikteki çalışılan süre ile organ bağışlama istekliliğinin ters etkilendiği gösterilmiştir (1). Çalışmamızda sağlık çalışanlarında, en fazla asistanlarda %58,9 ve ikinci olarak tıp fakültesi öğrencilerinde %48,1 organ bağışlama isteği olduğunu saptadık (p=0,002).

Bir çalışmada kendine organ bağışı yapılmasını %72 katılımcı kabul etmiştir (16). Benzer olarak biz de (%74,7) aynı yanıtı aldık. Sonuçta; kendisine organ bağışını kabul etmenin, başkasına bağışlamaktan daha fazla oranda olması, kişilerin bağış işlemi sırasındaki kaygılarıyla ilgili olabilir.

Organ bağışı ve naklini istemeyen, kararsız yaklaşan sağlık personellerinde sırasıyla; en fazla organlarının maddi veya herhangi bir çıkar karşılığı kullanılabileceğine dair güvensizlik, tam olarak ölüm hali gerçekleşmeden organlarının alınabileceğine dair endişe ve korkularının olduğu bildirilmiştir (18). Türk halkının organ bağışlamama nedenleri arasında, 1990'da %26 olan dini inanç faktörü, 2000'de %13'e gerilemiş, neden göstermeyenlerin oranı %23'den %40'a çıkmıştır (19). Çalışmamızda organ bağışı yapmak istememe nedenleri arasında, ilk sırada "neden belirtmeksizin", ikinci olarak "erken ölüm kararının verilecek olması" ve üçüncü sırada "yeterli bilgi düzeyine sahip olmama" cevapları işaretlenmişti. Bu yanıtlar, insanlarda organ bağışı konusunda hâlâ kaygıların olduğunu, bu alanlarda güven artırıcı uygulamaların ve kanunların gerekliliğini göstermektedir.

Çalışmamızın kısıtlılığı; anket yapılmadan önce katılımcılara organ nakli ile ilgili olduğunu söylememiz, bu konuda negatif görüşleri olanların çalışmaya katılımını etkilemiş olabilir.

SONUÇ

Çalışmamızda, nakil yapılmayan üniversite hastanesi sağlık personelinin organ bağışı ve nakli konusunda, bilgi ve düşüncelerinin yetersiz olduğunu gördük. Sağlık personelinin eğitiminde nakille ilgili iyi bir temel bilgiye sahip olması ve bunun uygulamayla pekiştirilmesi sağlanmalıdır. Bu sayede bağışta bulunabilecek kişilerin düşüncelerini, örnek bir rol model olarak pozitif yönde etkileyebiliriz. Ayrıca, bu konu hakkında toplumun bilgilendirilmesi ve yanlış inanışların ortadan kaldırılması için, başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere, ilgili sivil kuruluşlar kampanyalar düzenlenmelidir. Bu sayede organ naklinde istenen hedefe ulaşabiliriz.

TEŞEKKÜR

Araştırmamızın İstatistiğini yapan Prof. Dr. Mevlüt Türe ve Doç. Dr. İmran Kurt Ömürlü'ye (Adnan Menderes Üniversitesi Biyoistatistik Bölümü), değerli katkıları için teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Lima CX, Lima MV, Cerqueira RG, Cerqueira TG, Ramos TS, Nascimento M, Andrade CR, Cunha DG, Garcia SL: Organ donation: Cross-sectional survey of knowledge and personal views of Brazilian medical students and physicians. *Transplant Proc* 2010;42:1466-1471
2. Koçak A, Aktaş EÖ, Şenol E, Kaya A, Bilgin UE: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağışı hakkındaki bilgi düzeyi. *Ege Tıp Dergisi* 2010;49:153-160
3. Mekahli D, Liutkus A, Fargue S, Ranchin B, Cochat P: Survey of first-year medical students to assess their knowledge and attitudes toward organ transplantation and donation. *Transplant Proc* 2009;41:634-638
4. Murphy PG, Smith M: Towards a framework for organ donation in the UK. *Br J Anaesth* 2012;108 Suppl 1:i56-67
5. Okka B, Demireli O: Konya ilinde halkın organ bağışı konusunda bakış açılarının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics* 2008;16:148-158
6. Najafizadeh K, Shiemorteza M, Jamali M, Ghorbani F, Hamidinia S, Assari S, Moghani-Lankarani M: Attitudes of medical students about brain death and organ donation. *Transplant Proc* 2009;41: 2707-2710
7. Schaeffner ES, Windisch W, Freidel K, Breitenfeldt K, Winkelmayr WC: Knowledge and attitude regarding organ donation among medical students and physicians. *Transplantation* 2004 15;77: 1714-1718
8. Vicdan KA, Peker S, Üçer B: Determination of the attitudes of Akşehir Health High School Students concerning organ donation. *TAF Prev Med Bull* 2011;10:175-180
9. Akış M, Katırcı E, Uludağ HY, Küçükkılıç B, Gürbüz T, Türker Y, Kayacan H, Öngel K, Gül H: Süleyman Demirel Üniversitesi personelinin organ-doku bağışı ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumları. *SDÜ Tıp Fak Derg* 2008;15:28-33

10. Bedi KK, Hakeem AR, Dave R, Lewington A, Sanfey H, Ahmad N: Survey of the knowledge, perception, and attitude of medical students at the University of Leeds toward organ donation and transplantation. *Transplant Proc* 2015;47:247-260
11. Dutra MM, Bonfim TA, Pereira IS, Figueiredo IC, Dutra AM, Lopes AA: Knowledge about transplantation and attitudes toward organ donation: A survey among medical students in northeast Brazil. *Transplant Proc* 2004;36:818-820
12. Essman C, Thornton J: Assessing medical student knowledge, attitudes, and behaviors regarding organ donation. *Transplant Proc* 2006;38:2745-2750
13. Ríos A, Conesa C, Ramírez P, Galindo PJ, Martínez L, Fernández OM, Montoya MJ, Rodríguez MM, Lucas D, Parrilla P; Redes Temáticas de Investigación Cooperativa: Estrategias para Optimizar los Resultados en Donación y Trasplante, Red C03/03: Ancillary Hospital personnel faced with organ donation and transplantation. *Transplant Proc* 2006;38:858-862
14. Kara S, Salman Z, Öngel K: Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi sağlık personelinin organ bağışına bakışı. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2012;11:33-39
15. Göz F, Gürelli Ş: Yoğun bakım hemşirelerinin organ bağışı ile ilgili düşünceleri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2007;2:77-88
16. Demir T, Selimen D, Yıldırım M, Kucuk HF: Knowledge and attitudes toward organ/tissue donation and transplantation among health care professionals working in organ transplantation or dialysis units. *Transplant Proc* 2011;43:1425-1428
17. Ríos A, Ramírez P, Martínez L, Montoya MJ, Lucas D, Alcaraz J, Rodríguez MM, Rodríguez JM, Parrilla P: Are personnel in transplant hospitals in favor of cadaveric organ donation? Multivariate attitudinal study in a hospital with a solid organ transplant program. *Clin Transplant* 2006;20:743-754
18. Şahin D, Taylan S, Alan S: Çukurova Üniversitesi Balcalı Eğitim ve Araştırma Hastanesinde çalışan sağlık profesyonellerinin organ nakli ve bağışına ilişkin görüşleri. İçinde: Erdemir DA, Öncel Ö, Zeytin Z (ed), *Organ ve Doku Naklinde Tıp Etiği ve Hukuku Sorunları*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti, 2007; 913-20
19. Naçar M, Çetinkaya F, Kanyılmaz D, Tokgöz B, Utaş C: Hekim adaylarının organ nakline bakış açıları. *Turk Neph Dial Transpl* 2001;10:123-128

Ek 1: Organ bağıışı ve nakli bilgi düzeyi anketi.

Katılımcı No.

1. Yaş (yıl):
2. Cinsiyet:
☐Kadın ☐Erkek
3. Mesleğiniz nedir?
☐Temizlik personeli ☐Hastabakıcı ☐Öğrenci ☐Hemşire ☐Asistan ☐Diğer
4. Öğrenim durumunuz nedir?
☐İlköğretim ☐Lise ☐Önlisans ☐Lisans
5. En uzun süre yaşadığınız yer neresidir?
☐Köy-Kasaba-İlçe Merkezi ☐Şehir Merkezi
6. Sizin veya ailenizin aylık gelir durumu ne kadardır?
☐0-1000 TL ☐1001-2000 TL ☐2001-3000 TL ☐3000 TL üzeri
7. Organ bağıışı hakkında yeterli bilginiz var mı ?
☐Evet ☐Hayır
8. Organ bağıışı hakkındaki bilgilerinizi ilk nereden edindiniz
☐İnternet ☐TV ☐Ders kitabı, seminer ☐Organ bağıışı merkezinden ☐Çevre ☐Diğer
9. Sizce ülkemizde nakli yapılan organlar nasıl temin edilmektedir?
☐Kadavra ☐Canlı ☐Her ikisi ☐Bilmiyorum
10. Sizce organ bağıışı için doku uyumu gerekli midir?
☐Evet ☐Hayır ☐Fikrim yok
11. Daha önceden organ bağıışı talebinde bulunmamış bir kişiden hangi şartlarda organ nakli gerçekleştirilebilir?
☐I. Dereceden iki yakının onayı ☐Beyin ölümünü gerçekleşmesi ☐Yoğun bakımda yatması
☐Sunı solunum cihazına bağlı olması ☐Doktorun onay vermesi ☐Diğer
12. Sizce hangi organlar bağıışlanabilir?
☐Kalp ☐Akciğer ☐Karaciğer ☐Kornea ☐Böbrek
13. Beyin ölümü kararını vermek için hangi doktorların onayı gerekir işaretleyiniz?
☐Nöroloji uzmanı ☐Yoğun Bakım Uzmanı ☐Beyin Cerrahisi Uzmanı ☐Anestezi Uzmanı
14. Beyin ölümü yasal bir ölüm müdür?
☐Evet ☐Hayır
15. Organ bağıışında bulundunuz mu ya da bulunmayı düşünüyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır ☐Fikrim yok
16. Organ bağıış kartınız var mı?
☐Evet ☐Hayır
17. Akrabalarınızda ya da yakın çevrenizde organ bağıışında bulunan var mı?
☐Evet ☐Hayır ☐Bilgim yok
18. Organ nakli yapılmış birini tanıyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır
19. Yaşamınızın devamı için veya daha kaliteli bir yaşam için kendinize organ nakli yapılmasını kabul eder misiniz?
☐Evet ☐Hayır ☐Kararsızım
20. Organ bağıışı yapmak istemiyorsanız sizce en önemli neden nedir?
(İşaretlemeyi düşündüğünüz seçenek birden fazla ise en önemli nedenden başlayarak 1,2,3 gibi sıralayarak işaretleyiniz)
 - 1) Nedeni yok
 - 2) Dini inancım gereği
 - 3) Vücut bütünlüğüm bozulacağı düşüncesi ile
 - 4) Yeterli bilgim olmadığından, düşünmedim
 - 5) Organımın istemediğim insanlara verilecek olması düşüncesi
 - 6) Organlarımı almak için ölüm kararımın erken verilecek olması
 - 7) Organ mafyası ile ilgili endişelerim